

تحلیلی بر اثرات اقتصاد مقاومتی در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای دهستان خاومیر آباد - شهرستان مریوان)

ابوذر رضائی پور^{۱*}

دکتر سعدی محمدی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۸

چکیده:

اقتصاد مقاومتی که اولین بار در سال ۱۳۸۹ توسط مقام معظم رهبری مطرح شد نوعی از اقتصاد بومی و درون زا بوده که با تأکید بر ظرفیت‌ها و توان‌های بالقوه و بالفعل مناطق مختلف جغرافیای کشور زمینه‌ساز پیشرفت و ارتقا و تعالی کشور در ابعاد مختلف خواهد شد و می‌تواند اثرات و پیامدهای مثبت و سازنده‌ای را در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی بر جای بگذارد و همچنین بستر مناسب را برای خود اتکایی، خودکفایی و افزایش قدرت خودگردانی مناطق و به‌ویژه مناطق روستایی فراهم نماید. در این راستا پژوهش حاضر با هدف بررسی اثرات اقتصاد مقاومتی در توسعه روستاهای دهستان خاومیر آباد شهرستان مریوان انجام گرفت. تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی، از لحاظ روش، توصیفی- تحلیلی و از لحاظ گردآوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق، ۱۳ روستا مورد مطالعه در شهرستان مریوان می‌باشد که طبق فرمول کوکران ۳۵۲ خانوار به‌عنوان حجم نمونه تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری سیستماتیک پرسشنامه‌ها تکمیل شد. روایی گویه‌های پرسشنامه با نظر تعدادی از محققان تأیید شده و پایایی آن نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۲ درصد محاسبه شده است. برای تجزیه و تحلیل از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t تک نمونه‌ای و تحلیل مسیر) استفاده شد. نتایج به‌دست آمده از آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که همه شاخص‌های اقتصادی در وضعیت مطلوبی قرار دارند، آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد اجتماعی- فرهنگی توسعه پایدار روستایی نشان داد که شاخص کاهش مهاجرت و افزایش امید به زندگی دارای بالاترین مقادیر بوده و در وضعیت مطلوب قرار دارند. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد کالبدی توسعه پایدار روستایی نشان داد شاخص‌های افزایش امکانات، بهبود استاندارد زیرساخت‌ها دارای بالاترین مقادیر بوده و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. همچنین نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد زیست محیطی توسعه پایدار روستایی نشان داد که به ترتیب افزایش چشم‌انداز بصری و زیبایی منطقه، افزایش سطح زمین‌های زیر کشت، پاکیزگی محیط و بالا رفتن بهداشت محیط و افزایش سطح باغات، دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. در پایان نقش اقتصاد مقاومتی با استفاده از آزمون تحلیل مسیر برای بررسی تأثیر اقتصاد مقاومتی بر مولفه‌های توسعه پایدار روستایی در بخش خاومیرآباد مریوان مورد ارزیابی قرار گرفت نتایج نشان داد که مسیر اقتصادی بیشترین اثر را از اقتصاد مقاومتی دریافت کرده است.

واژگان کلیدی: توسعه یافتگی، استان گیلان، تاپسیس، ویکور، نواحی ساحلی

* abouzarzarzai pour@gmail.com

۱. دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام، شهر ری، ایران
۲. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه پیام نور، مریوان، ایران

مقدمه

امروزه رسیدن به توسعه روستایی یکی از دغدغه‌های دولت‌ها، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است. روستاها با دارا بودن منابع طبیعی و کشاورزی، با مسائل و مشکلات فراوانی مثل فقر، بیکاری، پایین بودن نرخ بهره‌وری در بخش کشاورزی و بخش تولیدات روستایی از یک سو و تخریب منابع طبیعی از سوی دیگر، مواجه هستند که توسعه روستاها و ایجاد اشتغال پایدار در آن‌ها تا حدودی غیر ممکن ساخته است (Byerd et al, 2009: 693) به عبارت دیگر توسعه روستایی با مسائل و چالش‌های متعددی است؛ زیرا که راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت‌آمیز نبوده و نتوانسته است مسائلی هم چون فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی و پایداری محیط زیست را تأمین کند، این مسئله باعث شده است که در سال‌های اخیر بار دیگر توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی در صدد برآیند تا با ارائه راهکارها و استراتژی‌های جدید، از معضلات و مسائلی که گریبانگیر آن می باشد، بکاهند (برادران و همکاران ۱۳۸۹: ۱). به طوری که، مشکلات اقتصادی ناشی از اعمال تحریم‌های مزبور، مقام معظم رهبری را به تکاپو انداخت تا طرحی متناسب با وضعیت اقتصادی موجود ارائه کنند، که هم در برابر فشارهای بین‌المللی ایستادگی نماید و هم نقشه راهی برای توسعه آینده کشور باشد. در نهایت ایشان، در سال ۱۳۸۹ مفهوم اقتصاد مقاومتی را در ادبیات اقتصادی و سیاسی ایران ابداع و بر اساس بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی سیاست‌های کلی آن در سال ۱۳۹۲ ابلاغ کردند در راستای اقتصاد مقاومتی، موضوع مهم دیگری که از بدو تاسیس سازمان ملل متحد تا کنون، در حوزه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی از جایگاه خاصی برخوردار بوده است، (توسعه پایدار) است. (شیرودی و خداپرست ۱۳۹۸: ۲۵۰). از این رو اقتصاد مقاومتی از یک طرف با توجه به بیانات مقام معظم رهبری و نگرش ایشان به اقتصاد مقاومتی این است که اقتصاد مقاومتی تنها در شرایط تحریم نیست بلکه منظور پس از انعقاد برجام تحریم‌های ایران لغو شده است. از این رو باید علی‌الاصول اقتصاد مقاومتی مفهوم و موضوعیت خود را از دست داده باشد و به عنوان الگویی موقتی و اقتضایی تلقی شود، در حالی که مقصود مقام معظم رهبری چنین امری نبوده است و الگوی ابداعی ایشان هم شرایط بحران و هم شرایط عادی را در بر می‌گیرد. اقتصاد مقاومتی در شرایط عادی نیز از این پتانسیل و توانایی برخوردار است تا بتواند به دور از فشارهای بین‌المللی، با برجسته کردن مولفه‌های رشد و عدالت و با توجه به برقراری شرایط ثبات اقتصادی در ایجاد شکوفایی و رفاه همراه با عدالت، اهداف اساسی خود را دنبال کنند (شیرودی و خداپرست ۱۳۹۸: ۲۵۳). و از طرف دیگر سیاست‌های اقتصادی باید اقتصاد مقاومتی مقاومی باشد- یک اقتصاد مقاوم از دیدگاه مقام معظم رهبری باید اقتصادی باشد که در ساخت درونی خود مقاوم باشد، بتواند ایستادگی کند با

تغییرهای گوناگون در این گوشه دنیا متلاطم نشود؛ این چیزها لازم است بر این اساس اقتصاد مقاومتی باید دو ویژگی اساسی راداشته باشد که عبارتند از: ۱- در برابر تهدیدها و ترفندهای دشمن مقاوم است و کمتر آسیب می‌بیند. ۲- تهدید را تبدیل به فرصت کرده و در وضعیت تهدید رشد می‌کند (میر معزی ۱۳۹۲: ۵۱). بنابراین اقتصاد مقاومتی باعث عدالت اقتصادی، رشد اقتصادی، ثبات اقتصادی، درون‌زایی اقتصادی و مقاومت در برابر تهدیدات می‌شود (میمنند و همکاران ۱۳۹۵: ۲۲). لذا ظرفیت‌های بخش خاومیرآباد مریوان برای بهبود اقتصاد مقاومتی بسیار بالاست، از این گونه ظرفیت‌ها می‌توان نزدیکی و مجاورت این بخش از شهرستان مریوان با مرز بین‌المللی باشماق بیان کرد. مرز باشماق گذرگاه اصلی تولیدات و محصولات کشاورزی به حساب می‌آید.

بنابراین روستاییان بخش خاومیرآباد مریوان می‌توانند با تولید محصولات کشاورزی، دامی و صنعتی و صادرات آن به عراق نقش مهمی را در اقتصاد روستایی بخش خاومیرآباد ایفا کنند. با توجه به آنچه بیان شد، هدف از این پژوهش بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی است و در این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این سوال اساسی است که:

۱. اقتصاد مقاوتی چه اثراتی را بر روی توسعه روستاهای دهستان خاومیرآباد به جای گذاشته

است؟

و به تبع آن سوالات فرعی بدین گونه مطرح می‌شود:

۱. آیا اقتصاد مقاومتی در بعد اقتصادی روستاهای مرزی دهستان خاومیرآباد اثر گذار بوده است؟

۲. آیا اقتصاد مقاومتی در بعد اجتماعی روستاهای مرزی دهستان خاومیرآباد اثر گذار بوده است؟

۳. آیا اقتصاد مقاومتی در بعد زیست محیطی روستاهای مرزی دهستان خاومیرآباد اثر گذار بوده

است؟

۴. آیا اقتصاد مقاومتی در بعد کالبدی روستاهای مرزی دهستان خاومیرآباد اثر گذار بوده است؟

پیشینه تحقیق

در رابطه با موضوع مورد مطالعه مطالعاتی توسط محققین داخلی انجام گرفته چند نمونه از این پژوهش‌ها عبارتند از:

رمضان نژاد و پور قیومی (۱۳۹۸)، در تحقیقی تحت عنوان مدیریت محلی توسعه کار آفرینی گردشگری در راستای تحقق بخشی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در روستاهای شهرستان تالش به این نتیجه رسیدند که با توسعه کار آفرینی در بخش گردشگری در روستاها از طریق مدیریت محلی و مشارکت روستاییان موجب ایجاد اشتغال و درآمد برای روستاییان می‌گردد.

جهانیان (۱۳۹۵)، در تحقیقی تحت عنوان «نقش دولت در توسعه اقتصاد گردشگری ایران با محوریت اقتصاد مقاومتی» به بحث و بررسی پرداختند. از نظر نویسندگان، صنعت گردشگری، به منزله یکی از مهم‌ترین و سودآورترین صنایع خدماتی جهان، اولویت درآمد اقتصادی کشورهای بسیاری است. در سال‌های اخیر، با طرح موضوع «اقتصاد مقاومتی» به عنوان رویکرد کلی اقتصاد ایران، تمامی فعالیت‌های دولت به این موضوع معطوف و راهکاری برای رشد و توسعه اقتصاد شد. در این مقاله، با توجه به اهمیت جایگاه کلیدی دولت در اقتصاد و نیز در صنعت گردشگری، در مقام متولی اصلی گردشگری ایران، نقش دولت در توسعه اقتصاد گردشگری با محوریت اقتصاد مقاومتی بررسی شده است. این پژوهش به شیوه کیفی - توصیفی انجام شده و محوریت؛ بحث شاخص‌های اقتصاد مقاومتی است. طی مطالعات انجام شده، مشخص شد صنعت گردشگری با این شاخص‌ها بسیار هم‌راستاست؛ و با مدیریت دولت و هموارسازی فعالیت‌ها می‌توان شاهد رشد صنعت گردشگری و کاهش وابستگی به اقتصاد تک محصولی نفت بود. همچنین، با بهره‌گیری از قابلیت‌های صنعت گردشگری در ایران، می‌توان در مسیر رشد و توسعه اقتصاد متکی بر منابع و ظرفیت‌های داخلی گام برداشت.

زهایی (۱۳۹۴)، در تحقیقی تحت عنوان «تحلیل پایداری بخش خارجی اقتصاد ایران در چارچوب اقتصاد مقاومتی» به بحث و بررسی پرداختند. از نظر نویسندگان، با توجه به اعمال تحریم‌ها از سوی دولت‌های غربی و در تنگنا قرار گرفتن اقتصاد، اصطلاح اقتصاد مقاومتی توسط مقام معظم رهبری طرح شد. متأسفانه، کارشناسان اقتصادی کمتر توانسته‌اند با استفاده از اصول علمی، در تدقیق ابعاد و تفصیل راهبردهای تشکیل دهنده مفهوم اقتصاد مقاومتی اظهارنظرهای کارآمدی داشته باشند.

به منظور بررسی پایداری بخش خارجی، شاخص‌های متفاوتی معرفی می‌شود و وضعیت این شاخص‌ها در اقتصاد ایران مورد سنجش قرار می‌گیرد. یافته‌های این پژوهش (مطابق با ادبیات موضوع نشان می‌دهد، اولاً تمامی شاخص‌ها در یک کشور خاص نتایج مشابهی ارائه نمی‌دهند؛ ثانیاً یک شاخص می‌بایست با توجه به ویژگی‌های اقلیمی، سیاسی، اقتصادی هر کشور به صورت جداگانه مورد بررسی قرار گیرد؛ مهم‌تر آنکه بررسی شاخص‌های پایداری تنها منوط به بررسی بخش خارجی نبوده و می‌بایست در تمامی ابعاد نظیر نظام مالی و بودجه دولت نیز بررسی شود تا اظهارنظر در مورد وجود پایداری یا نبود آن امکان‌پذیر شود.

کریم و همکاران (۱۳۹۳)، در تحقیقی تحت عنوان «توسعه کشاورزی و اقتصاد مقاومتی، جایگزین نفت» به بحث و بررسی پرداختند. از نظر نویسندگان جامعه ایرانی در افق چشم انداز بیست ساله، کشور برتر منطقه بوده و دارای ویژگی‌هایی خواهد بود از جمله اینکه برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، به دور از فقر، تبعیض و بهره‌مندی از محیط زیست مطلوب و پایدار کشاورزی ایران در مقایسه

با رقبای منطقه‌ای خود، توانایی رساندن کشور به اهداف چشم‌انداز را دارا است. بخش کشاورزی با داشتن زیر بخش‌های چهارگانه زراعت، دامپروری، شیلات و جنگلداری یکی از مهمترین بخش‌های اقتصاد کشور ایران است. بخش کشاورزی با توجه به اهمیت اقتصادی، اجتماعی و امنیتی فراوانی که دارد، اما به اندازه لازم مورد توجه قرار نمی‌گیرد. کشاورزی در کشور ایران با داشتن ویژگی‌های بسیار از جمله چهار فصل بودن، توانایی زیادی برای تبدیل شدن به موتور محرکه اقتصاد در چارچوب اقتصاد مقاومتی و جایگزینی نفت را دارد. همه بخش‌های اقتصاد کشور در سال ۹۱ با تأثیر گرفتن از تحریم‌ها، رشد منفی را تجربه کرده‌اند در حالی که بخش کشاورزی رشد ۶.۳ را داشته است. این نوشتار به بررسی وضعیت کشاورزی در ایران و کشورهای منتخب منطقه خواهد پرداخت و ظرفیت‌های بخش کشاورزی برای تبدیل شدن به محور اصلی اقتصاد با توجه به معیارهای اقتصاد مقاومتی و جایگزین شدن نفت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

میر معزی (۱۳۹۳)، در تحقیقی تحت عنوان اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری به این نتیجه رسیده‌اند که اقتصاد مقاومتی شکل ویژه‌ای از نظام اقتصادی جهان اسلام است و در وضعیت همه جانبه دشمن که کیان نظام اسلامی را به خطر می‌اندازد، پدید می‌آید. محمودی و همکاران (۱۳۹۲)، در تحقیقی تحت عنوان تجزیه تحلیل عوامل تولید در بخش منتخب با وجود شاخص تحریم‌های اقتصادی به این نتیجه رسیده است که تحریمات به درجات متفاوت بهره‌وری را تحت تأثیر قرار داده است به طوری که، حمل و نقل بهترین عملکرد و صنعت بدترین عملکرد را داشته است.

مبانی نظری

از دهه ۱۹۷۰ با توجه به ناکارآمدی رویکردهای کلاسیک در زمینه توسعه، رویکردهای نوینی برای برنامه‌ریزی توسعه روستایی ارائه شد که به آن رویکردهای جایگزین اطلاق می‌شود توسعه همه جانبه و یکپارچه روستایی، توسعه پایدار روستایی، توانمند سازی و توسعه ظرفیتی از مهمترین رویکردهای جایگزین در توسعه روستایی است.

توسعه یکپارچه روستایی (توسعه همه جانبه روستایی)

توسعه یکپارچه روستایی (IRD) به نوعی از سال ۱۹۷۱ پس از سمپوزیوم فائو دربارهٔ نهادهای کشاورزی برای توسعه همه جانبه روستایی مطرح شد و در اوایل دهه ۱۹۸۰ به راهبردی برای توسعه روستایی مبدل شد به‌عنوان یک روشی راهبرد توسعه روستایی همه جانبه می‌کوشد تا فعالیتهای

مرتبط با هم را یکپارچه کند تا یکدیگر را تکمیل کنند چرا که سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مرتبط با یکدیگر منافع گسترده‌ای را فراهم می‌کنند (رضوانی، ۱۳۹۰: ۱۰۲).

ایده توسعه همه جانبه روستایی ایده جدیدی نیست مهاتما گاندی و مائو تسه تونگ نسبت به این نوع توسعه دیدگاه مشترکی داشتند خود اتکایی، خود مختاری و خود بسندگی روستا اهداف استراتژی توسعه روستایی آنها بود.

استراتژی توسعه همه جانبه روستایی بر مبنای رویکرد سیستمی پایه گذاری شده، اندیشه توسعه یکپارچه یا همه جانبه روستایی اصولاً بر این اصل استوار است که سکونتگاههای روستایی هم چون تمام پدیده‌ها و واحدهای مکانی - فضایی در واقع نظام‌هایی هستند که در کنش متقابل بوده هر گونه تغییری در یک جز به سایر اجزا منتقل می‌شود و بنابراین اجزای گوناگون باید به گونه ای هماهنگ و هم نوا در جهت اهداف نظام عمل کند اگر جزء یا بخشی از نظام، تحت تاثیر نیروهایی فعال شود، اما با سایر اجزاء یا بخشها همسو و هماهنگ نباشد، عملکرد نظام در کل مطلوب نخواهد بود. توسعه یکپارچه روستایی منوط به افزایش تولید، بهبود سطح دانش و انگیزش، ارائه خدمات گوناگون، بهبود و اصلاح شبکه ارتباطی و حمل و نقل، بهسازی مسکن روستایی، تنوع بخشی به امکانات اشتغال و اصلاح و انتظام شبکه مکانی - فضایی سکونتگاههای روستایی به صورت توأم است، رویکرد توسعه یکپارچه روستایی، از آنجا که بر هماهنگ‌سازی تمام جنبه‌ها و اجزای زندگی و فعالیت و بهره‌گیری از منابع انسانی و محیطی (در جهت اعتلای زندگی و فعالیت در روستاها) تأکید می‌ورزد، اصولاً رویکردی سیستمی به شمار می‌رود. (سعیدی، ۱۳۸۶: ۱۵۷) در واقع توسعه روستایی طیف وسیعی از فعالیتهای گوناگون است.

بر اساس این راهبرد در چارچوب توانمندیهای روستایی در جهت رفع نیازهای مادی و معنوی آنان بایستی فرایندی همه جانبه و پایدار طی شود تا در عین برقراری توازن میان اجزای تشکیل دهنده نظامهای اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی، رشد و توسعه پایداری ایجاد گردد محورهای اصلی این راهبرد عبارتند از:

- حفاظت، بهره‌برداری موثر و متوازن از منابع پایه
- افزایش قدرت انتخاب مردم و توانمند سازی اقشار آسیب پذیر روستایی به ویژه زنان و جوانان
- توسعه و گسترش مشارکت موثر و همه جانبه مردم و نهادهای محلی در فرآیند تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی

- ارتقای بهره‌وری و توسعه فرصتها و ظرفیتهای متنوع اقتصادی
- توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا
- ارتقای همه جانبه کیفیت زندگی اجتماعات روستایی (نازکتبار و دیگران، ۱۳۸۶: ۷)

توانمند سازی

توانمندسازی از مؤلفه‌های جدید توسعه و از عناصر اصلی در بازنگری مفهوم آن است مفهوم توانمندسازی در کانون مفاهیم جدید توسعه و تقویت راهبردهای فقر زدایی به ویژه در مناطق روستایی قرار دارد گزارش توسعه انسانی اشاره دارد که توسعه باید در اطراف مردم مواج باشد، نه مردم به دور توسعه. و توسعه باید موجب توانمند سازی و تفویض اختیار به افراد و گروه‌ها شود و نه تضعیف آنان.

در برنامه‌های جدید توسعه روستایی که بیش از هر چیز مبتنی بر دو اصل توانمند سازی روستاییان و فقرزدایی است سه فرایند سازماندهی اداری و مدیریتی کارگزاران، سازماندهی اقتصادی و سازماندهی اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد می‌توان انتظار داشت که این سه نوع سازماندهی بتواند با تقویت روح خودیاری، خود اتکایی و خود کفایی مالی، مشارکت واقعی مردم را در فرایند برنامه ریزی و اجرای پروژه هایی روستایی تامین کند و از این طریق ضمن کاهش مداخله و تصدی گری دولت، هدفهای گسترش اشتغال زایی در روستال، افزایش تولید و ارزش افزوده در اقتصاد روستا و کاهش فقر و بهبود سطح زندگی روستائیان را تامین کند(رضوانی، ۱۳۹۰: ۱۰۸-۱۰۹).

ظرفیت سازی

بانک جهانی ظرفیت را به‌عنوان ترکیبی از مردم، نهاده ها و تجارب آنها می‌داند که به کشورها اجازه می‌دهد تا به اهداف خود دست پیدا کنند به عبارتی دیگر ظرفیت عبارت است از توانایی اشخاص، جوامع، نهاده ها، سازمانها، سیستم های اجتماعی و سیاسی جهت کاربرد منابع طبیعی، مالی، سیاسی، اجتماعی و انسانی در دسترس آنها برای تعریف و پیگیری اهداف توسعه پایدار(رضوانی، ۱۳۹۰: ۱۱۱)

از دیدگاه برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد، توسعه پایدار به عنوان هدف نهایی همه فرایندهای توسعه، بیانگر اثر متقابل ملاحظات اقتصادی، زیست محیطی، و اجتماعی- فرهنگی توسعه است و ظرفیت سازی ابزاری مؤثر برای دستیابی به آن در سطوح مختلف می باشد که با یک اقدام جامع نگر و کل گرا در پی ساختن و ایجاد توانی ها، روابط و ارزشهایی است که سازمانها، گروهها و افراد را در جهت بهبود اجرا و دستیابی به اهداف خود توانا خواهد ساخت، که با تامین نیازهای خود، زمینه را برای وفق دادن خود با تقاضاها و موقعیت‌های جدید فراهم سازد.(همان: ۱۱۳)

توسعه پایدار

در طی قرن بیستم، با اجرای برنامه‌های توسعه، اگرچه در سطح زندگی و بهبود رفاه مردم در زمینه‌های بهداشتی، آموزشی، اقتصادی و سیاسی موفقیت‌های زیادی حاصل شد، اما مسائلی این دستاوردها را در سه دهه آخر قرن بیستم با تردیدهایی اساسی همراه کرد، مهم‌ترین این مسائل شامل:

۱- وجود بیش از یک میلیارد نفر در جهان که به منابع آموزشی، بهداشتی و زیرساخت‌ها دسترسی ندارند.

۲- وجود دیدگاه فن محورانه و دیدگاه خوش بینانه به جهان که موجب استفاده بی رویه از منابع طبیعی و مصرف حریصانه منابع گردید که نتیجه آن بر هم خوردن اکوسیستم‌ها بود (افتخاری ۱۳۷۹: ۱۰). نقطه شروع مفهوم توسعه پایدار دستیابی به هدف تلفیق مسائل زیست محیطی با سیاست‌گذاری‌های اقتصادی بود، در واقع این هدف تلاشی بود به منظور اینکه نظریات طرفداران محیط زیست در مرکز خط مشی‌ها و سیاست‌هایی قرار گیرند که در جهان پیشرفته ماهیت اقتصادی دارند (دانشور ۱۳۸۴: ۵۲). اولین تحول و انقلاب در نگرش متفکرین درباره محیط زیست و آثار زیان بار سیاست‌های توسعه اقتصادی در اواخر دهه ۱۹۶۰ رخ داد، مشخصه این بحث در مورد کیفیت محیط زیست در برابر رشد اقتصادی بود. این بحث اگرچه نتوانست کشورهای ثروتمند را متقاعد کند که نباید به هر قیمتی ثروتمند شوند، اما حاکی از تغییر در بینش به مدل‌های سنتی رشد اقتصادی آن زمان بود (کوچکی ۱۳۷۷: ۱۶).

در تبیین مفهوم توسعه پایدار دو کنفرانس و یک کمیسیون نقش اساسی را ایفا کردند، در اولین کنفرانس محیط زیست استکهلم در سال ۱۹۷۲ عنوان شد؛ دو سوم جمعیت جهان در فقر به سر می‌برند و باید در استراتژی‌های توسعه تجدید نظر اساسی صورت بگیرد. در کمیسیون جهانی محیط زیست در سال ۱۹۸۷، با عنوان کمیسیون براتلند این کمیسیون از سازمان ملل خواست تا کشورهای مختلف برای ایجاد یک نظام همکاری و تلاش مشترک برای دستیابی به رفتار مناسب در کلیه سطوح و کسب منافع عمومی دعوت کند (افتخاری ۱۳۷۹: ۱۰).

اصطلاح توسعه پایدار به صورت وسیع بعد از گزارش کمیسیون براتلند تحت عنوان «آینده مشترک ما» و در اجلاس ریو ۱۹۹۲ مطرح شد. از آن زمان تاکنون افراد در بحث و جدل هستند که توسعه پایدار در عمل چه معنایی دارد و چگونه می‌توان بدان دست یافت (زاهدی ۱۳۸۸: ۱۸). تعاریف مختلفی که از سوی متفکران در خصوص مفهوم توسعه پایدار صورت گرفته همگی ناشی از این مسئله است که آنها به دنبال بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و دوام دار بودن این روند بوده‌اند. حال به تعاریف مختلفی که به شرح جدول (۱-۲)، خلاصه گردیده است پرداخته می‌شود.

جدول ۱- تعاریف مختلف توسعه پایدار

تعاریف	نوع مفهوم سازی
فرایند کاستن از آسیب پذیریه‌ها، افزایش ظرفیت‌های محلی	فرایندی
تقویت ظرفیت‌های مردم از طریق اتخاذ شیوه‌هایی مناسب برای مدیریت منابع و استفاده بهینه از آن با توجه به تامین امنیت نسل‌های فعال و آتی	ظرفیت سازی
توسعه‌ای که نیازهای زمان حال را برآورده سازد بدون آنکه توانایی نسل‌های آینده در برآورده سازی نیازشان را به خطر اندازد.	رفع نیاز و محدودیت
فرایند توسعه پایدار سیاست‌های اقتصادی، مالی و تجاری، انرژی، کشاورزی، صنعتی... به گونه‌ای که توسعه اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی را تداوم بخشد؛ و در نهایت توسعه پایدار به معنی عدم تحمیل آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی و یا زیست محیطی به نسل‌های آینده است.	رشد
امروزه در بعد فکری از تبدیل نوع تفکر یا منطق از ابزاری به تفکر و منطق جوهری یا ارزشی (Substantive value rationality). صحبت می‌شود که این امر می‌تواند تحولات شگرفی را در رابطه با تفکر توسعه پایدار موجب گردد.	فلسفی و فکری
توسعه پایدار، جذب ضایعات تولید، کارکرد اصلی محیط زیست و یک محدودیت در رشد اقتصادی محسوب نمی‌شود، ضمناً جنبه‌های فرهنگی، بسط عدالت اجتماعی و ... بیشتر مد نظر است.	کارکردی
توسعه‌ای که در آن رشد و توسعه اقتصادی و محیط و جامعه انسانی رابطه‌ای مکمل و نه رقابت آمیز با یکدیگر داشته باشد.	رابطه‌ای
توسعه‌ای پایدار چنان سیاستی است که در نتیجه اعمال آن منافع مثبت حاصل از مصرف منابع طبیعی بتواند برای زمان‌های قابل پیش بینی در آینده ادامه و دوام داشته باشد.	استمرار و تداوم

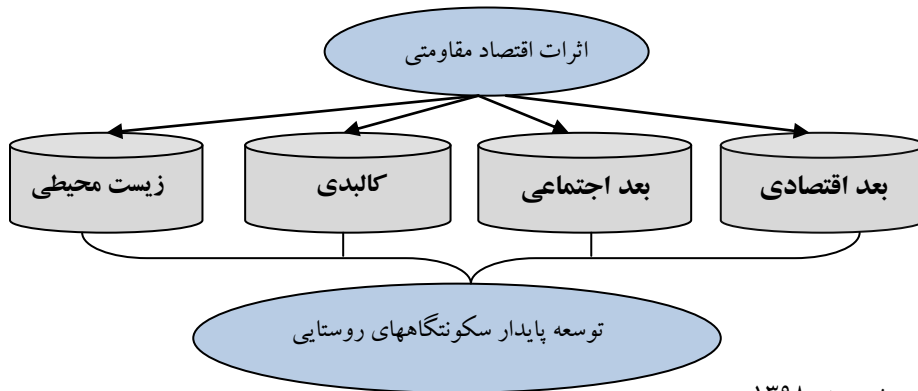
منبع: نگارندگان با استفاده از منابع در دسترس

اقتصاد مقاومتی

به رغم آنکه اقتصاد مقاومتی برای اولین بار در شهریور سال ۱۳۸۹، توسط مقام معظم رهبری مطرح شده است ولی با هدایت و روشنگری ایشان، مفهوم و معنای مناسبی دست و کم در بین صاحب نظران اقتصادی در این خصوص ایجاد شده است؛ اگر در همان اوایل مطرح شدن اقتصاد مقاومتی، اختلاف نظر اساسی در مفهوم شناسی آن وجود داشت به طوری که، دیگر شکی نیست که اقتصاد مقاومتی، مقاومت اقتصادی، اقتصاد بسته و درون گرا و اقتصاد ریاضیتی نیست؛ در خصوص این‌که اقتصاد مقاومتی به دنبال مقاوم‌سازی اقتصادی است نیز تردیدی وجود ندارد (سیفلو ۱۳۹۵: ۶۳). لذا اگر بخواهیم تعریفی از اقتصاد مقاومتی بیان کنیم در یک تعریف کوتاه، اقتصاد مقاومتی اقتصادی است تهدیدهای اقتصادی را به فرصت‌ها تبدیل می‌کند تعریف دیگر بی‌ارتباطی

با تعریف اول نیست اقتصاد مقاومتی مجموعه تدابیری مدیریتی است که آسیب‌پذیری اقتصاد کشور را در برابر ریسک‌های متعددی که اقتصاد ایران را تهدید می‌کند، کاهش می‌دهد. به عبارت دیگر اقتصاد مقاومتی بحث اقتصادی جدیدی نبوده بلکه بحث مدیریتی جدید است که هر کشوری با توجه به وضعیت و مشکلات اقتصاد خود باید اتخاذ کرده و بکار گیرد. در این راستا بایستی قوانین و تدابیر اجرایی لازم بکار گرفته شود تا خطرپذیری اقتصاد ایران در برابر تکان‌ها و اختلال‌های آسیب‌زنده داخلی و خارجی به ویژه تحریم‌های بین‌المللی به حداقل رسانده و زمینه را برای دستیابی ایران به پیشرفت‌های پایدار اقتصادی فراهم کرد (مراد سیف ۱۳۹۲: ۱۸۶).

به طور کلی این گونه می‌توان بیان کرد که اقتصاد مقاومتی نوعی از اقتصاد بومی و درونی بوده که می‌تواند اثرات و پیامدهای مثبت و سازنده‌ای را در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی بر جای بگذارد در این راستا مدل مفهومی پژوهش به صورت شکل ۱ گونه مطرح می‌شود.

منبع: نویسنده، ۱۳۹۸

نمودار ۱- مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک پژوهش کاربردی است. برای تبیین موضوع و نتایج آن از روش‌های توصیفی - تحلیلی مبتنی بر مطالعات میدانی (پرسشنامه و مشاهده) استفاده شده است. به منظور دستیابی به نتایج مطلوب و ارزیابی تحلیل اثرات اقتصاد مقاومتی در توسعه پایدار روستایی به شرح جدول ۱ اقدام به تهیه و تدوین با طیف لیکرت گردیده است جهت ارزیابی پایایی داده‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد، که برای توسعه پایدار ۰/۸۲ درصد به دست آمد که نشان از رضایت بخش بودن داده‌ها برای انجام تحقیق می‌باشد جامعه آماری این تحقیق، ۱۳ روستا مورد مطالعه در شهرستان مریوان می‌باشد که طبق فرمول کوکران ۳۵۲ خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین و با

استفاده از روش نمونه‌گیری سیستماتیک پرسشنامه‌ها تکمیل شد برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t تک نمونه ای استفاده شده است. برای سنجش اثرات اقتصاد مقاومتی در این پژوهش از شاخص‌های مندرج در جدول شماره ۲ استفاده شده است.

جدول ۲- شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش

اقتصادی	توسعه پایدار	اشتغال زایی، درآمد زایی، سرمایه گذاری، افزایش میزان محصولات تولیدی و خدماتی، افزایش تنوع منابع درآمدی، افزایش پس انداز درآمد، افزایش ثبات درآمد، افزایش مشاغل غیر کشاورزی، رونق صنایع دستی، رونق گردشگری داخلی
اجتماعی		افزایش فضاهای آموزشی و تفریحی، افزایش امید به زندگی، افزایش بهداشت و درمان، کاهش میزان مهاجرت، افزایش امنیت اجتماعی، همکاری با مسئولین محلی، مشارکت در امور عمومی
کالبدی		روشنایی معابر، بهبود معابر و جاده ها، بهبود مسکن روستایی، افزایش خدمات ارتباطی، افزایش امکانات، افزایش توجه مسولین به روستاها، افزایش تعداد وسایل حمل و نقل، بهبود زیر ساختها، ساماندهی معابر
زیست محیطی		پاکیزگی محیط و بالا رفتن بهداشت محیط، افزایش سطح باغات، افزایش سطح زمینهای زیر کشت

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۸

محدوده مورد مطالعه شامل دهستان خامیرآباد از بخش خامیرآباد شهرستان مریوان می‌باشد (شکل ۲) بر اساس مطالعات انجام شده تعداد ۱۳ روستا به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند روستاهای این دهستان عموماً از لحاظ طبیعی با وجود دریاچه، هوای سالم، جاذبه‌های طبیعی و کوهستانی پتانسیل بالایی دارند که می‌تواند پایه خوبی برای اقتصاد مقاومتی باشد.

منبع: محمدی و رستمی، ۲۱۲:۱۳۹۷

شکل ۱- موقعیت سیاسی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی

از میان ۳۵۲ نفر پاسخگو ۳۸ درصد در گروه سنی ۴۰-۳۱ و ۵۳/۸ متاهل، از نظر وضعیت سواد ۶۸ درصد دانشگاهی بوده همچنین ۴۸/۹ درصد از پاسخگویان مردان بوده‌اند.

جدول ۳- اطلاعاتی توصیفی پاسخگویان

ویژگی‌های پاسخگویان	بیشترین تعداد	درصد
سن	گروه سنی ۳۱-۴۰	۳۸
سواد	دانشگاهی	۶۸
تاهل	۱۴۸	۴۸/۸
جنسیت	۱۵۷	۵۳/۹

یافته‌های تحلیلی

برای تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست آمده از پرسشنامه از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده است. تحلیل داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه و مصاحبه با مردم محلی محدوده مورد مطالعه با استفاده از تحلیل میانگین عددی از دیدگاه پاسخگویان بر اساس آزمون t تک نمونه‌ای مبین بالا بودن تأثیر سرمایه‌گذاری در محدوده مورد مطالعه می‌باشد. بنابراین با احتساب دامنه‌های طیفی شاخص‌های به کار گرفته شده که بین ۱ تا ۵ بر اساس طیف لیکرت در نوسان است. این میزان برای تمامی ابعاد به جزء شاخص مهاجرت بالاتر از شرایط مطلوب سه ارزیابی شده است.

الف) بعد اقتصادی:

جدول ۴- آزمون t تک نمونه‌ای بعد اقتصادی توسعه پایدار روستایی در بخش خاومیرآباد مریوان

مطلوبیت عددی مورد آزمون=۳						
ابعاد	شاخص‌ها	آماره آزمون t	درجه آزادی	معناداری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵
						حد پایین
اقتصادی	اشتغال زایی	۳/۸۵	۲۱۹	۰/۰۰۶	۰/۳۰۵۵	۰/۰۹۱۸ - ۰/۵۱۹۳
	درآمد زایی	۴/۲۳	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۴۶۵۱	۰/۰۲۷۷۹ - ۰/۶۴۹۱
	سرمایه گذاری	۱/۲۴	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۴۸۲۳	-۰/۶۷۵۳ - ۰/۲۹۸۶
	افزایش میزان محصولات تولیدی	۴/۲۵	۲۱۹	۰/۰۰۱	۰/۲۰۱۵	۱۰۰۲۵۵ - ۲۰۰۳۱۲
	افزایش تنوع منابع درآمدی	۴/۱۲	۲۱۹	۰/۰۰۵	۰/۲۰۳۶	۰/۸۹۵۱ - ۰/۹۶۱۵
	افزایش پس انداز	۱/۱۶	۲۱۹	۰/۰۴	۰/۴۸۲۳	-۰/۱۲۵۴ - ۰/۲۲۲۵
	افزایش ثبات درآمد،	۳/۸۹	۲۱۹	۰/۰۰۲	۰/۱۲۵۵	۰/۲۱۵۸ - ۰/۶۵۸۳
	افزایش مشاغل غیر کشاورزی،	۵/۲۳	۲۱۹	۰/۰۰۱	۰/۶۵۸۴	۲۰۲۵۶۰ - ۳۰۶۹۵۸
	رونق صنایع دستی،	۱/۹۹	۲۱۹	۰/۰۰۲	۰/۴۲۱۳	۰/۲۳۶۳ - ۰/۳۶۸۶
	رونق گردشگری داخلی	۴/۵۵	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۶۰۵۵	۰/۸۲۵۸ - ۱/۵۲۹۱

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۸

نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد اقتصادی توسعه پایدار روستایی در بخش خاومیرآباد مریوان به ترتیب براساس بالاترین مقادیر t نشان می‌دهد که شاخص‌های

افزایش مشاغل غیرکشاورزی، افزایش میزان محصولات تولیدی، درآمد زایی، تنوع منابع درآمدی، رونق گردشگری داخلی، ثبات درآمدی، رونق صنایع دستی دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. همچنین حد بالا و پایین برای این شاخص‌ها مثبت بوده و حاکی از وضعیت مناسب و مطلوب دارد. از دلایل آن می‌توان پی برد که بخش خاومیرآباد به دلیل نزدیکی به مرز باشماق و وجود درآمد زایی برای اهالی این روستاها باعث شده جوانان در روستاهای مرزی بیش از پیش به دنبال صادرات و تولید محصولات غیر کشاورزی از جمله صنایع دستی (کلاش بافی) و تولیداتی که در بازار کردستان عراق متقاضی زیادی دارد گام بردارند و این خود نشانه‌هایی از وجود اقتصاد مقاومتی و حمایت از صادرات و تولیدات داخلی می‌باشد. همچنین به ورود گردشگران داخلی به این بخش به دلیل نزدیکی به دریاچه زربار می‌رساند. باعث شده که بیکاری زیادی در این بخش نسبت به بخش‌های دیگر شهرستان وجود نداشته باشد. اما برای شاخص‌های پس انداز و سرمایه‌گذاری مقادیر t پایین‌تر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ بوده و همچنین حد پایین آنها منفی بوده و در نتیجه در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و این به دلیل عدم حمایت سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی و نیز دولت در این منطقه می‌باشد.

(ب) بعد اجتماعی - فرهنگی:

جدول ۵- آزمون t تک نمونه‌ای بعد اجتماعی - فرهنگی توسعه پایدار روستایی در بخش خاومیرآباد مریوان

ابعاد	شاخص‌ها	آماره آزمون t	درجه آزادی	معناداری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵	
						حد پایین	حد بالا
اجتماعی - فرهنگی	مشاغل و همکاری	۲/۲۱	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۲۷۵۶	۰/۲۷۶۴	۱/۱۰۲۲
	افزایش امنیت	۳/۱۲	۲۱۹	۰/۰۰۵	۰/۰۷۵۱	۱/۰۷۵۶	۱/۳۴۱۹
	کاهش مهاجرت	۴/۱۲	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۰۳۱۰	۲/۰۳۱۵	۴/۲۵۸۶
	افزایش فضاهای آموزشی و تفریحی	۳/۱۱	۲۱۹	۰/۰۰۱	۰/۲۷۵۶	۰/۲۷۶۴	۰/۱۰۲۲
	افزایش بهداشت و درمان	۲/۵۹	۲۱۹	۰/۰۰۳	۰/۱۷۳۱	۰/۱۲۸۴	۱/۳۴۱۹
	افزایش امید به زندگی	۳/۸۲	۲۱۹	۰/۰۰۷	۰/۰۳۱۰	۱/۳۰۸۴	۳/۲۵۸۶

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۸

نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه ای برای شاخص‌های بعد اجتماعی- فرهنگی توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد که به ترتیب براساس بالاترین مقادیر شاخص‌های کاهش مهاجرت، افزایش امید به زندگی، افزایش امنیت، افزایش فضاهای آموزشی و بهداشتی، افزایش بهداشت و درمان و مشارکت و همکاری بین روستاییان دارای مقادیر بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند.

همچنین حد بالا و پایین برای این شاخص‌ها مثبت بوده و حاکی از وضعیت مناسب و مطلوب دارد. از دلایل آن می‌توان پی برد که بخش خاومیرآباد هم به دلیل نزدیکی به مرز باشماق و هم به دلیل نزدیک بوده به دریاچه زریبار از قبل نسبت به دیگر بخش‌های شهرستان مریوان مورد توجه مسئولین قرار گرفته و هم از نظر راههای جاده‌ای و هم بهداشت، درمان و آموزشی و تفریحی مورد توجه قرار گرفته است. از سوی دیگر مسئله امنیت در مرزهای مریوان از نشانه‌های بسیار محکم از وجود اقتصاد مقاومتی است که به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که بخش خاومیرآباد مریوان نمونه بارز اقتصاد مقاومتی در شهرستان مریوان بوده است.

ج) بعد کالبدی:

جدول ۶- آزمون تی تک نمونه ای بعد کالبدی توسعه پایدار روستایی در بخش خاومیرآباد مریوان

ابعاد	شاخص‌ها	آماره آزمون t	درجه آزادی	معناداری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵	
						حد پایین	حد بالا
کالبدی	بهبود استاندارد زیر ساخت‌ها	۳/۱۸	۲۱۹	۰/۰۰۱	۰/۱۱۶۵	۰/۱۱۷۴	۰/۴۷۰۹
		۳/۲۹	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۱۲۴۶	۰/۱۲۸۱	۱/۴۹۶۸
	ساماندهی و بهبود و معابر	۲/۱۸	۲۱۹	۰/۰۰۲	۰/۰۲۱۵	۰/۵۶۹۲	۰/۹۷۰۹
	بهبود معابر و جاده‌ها	۲/۱۵	۲۱۹	۰/۰۰۴	۰/۳۶۵۶	۰/۰۳۲۶	۰/۶۹۲۱
	افزایش تعداد وسایل حمل و نقل	۱/۵۸	۲۱۹	۰/۰۰۶	۰/۰۶۶۲	۰/۰۱۲۷	۰/۶۰۸۵
	بهبود مسکن روستایی	۱/۲۹	۲۱۹	۰/۰۰۵	۰/۰۰۴۶	۰/۰۰۱۲	۰/۳۸۹۵
	افزایش خدمات ارتباطی	۲/۶۸	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۰۹۶۵	۰/۴۵۶۲	۰/۷۴۵۹
	افزایش امکانات	۳/۶۹	۲۱۹	۰/۰۰۲	۰/۲۲۴۶	۱/۸۵۴۶	۳/۳۲۷۰
	افزایش توجه مسولین به روستاها	۲/۷۵	۲۱۹	۰/۰۰۵	۰/۱۲۵۵	۰/۵۰۱۷	۱/۰۴۰۹

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۸

نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد کالبدی توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد که به ترتیب براساس بالاترین مقادیر t شاخص‌های افزایش امکانات، بهبود استاندارد زیر ساخت‌ها، ساماندهی و بهبود معابر، افزایش توجه مسئولین به روستاها، افزایش خدمات ارتباطی، روشنایی معابر و بهبود معابر و جاده‌ها دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. از دلایل آن می‌توان وجود مرز بین‌المللی باشماق در این مسیر و در نتیجه افزایش توجه مسئولین دولتی به این بخش نسبت به دیگر مناطق شهرستان عنوان کرد. از سوی دیگر مقدار t برای شاخص‌های افزایش تعداد وسایل حمل و نقل و بهبود مسکن روستایی در وضعیت پایین تر مقدار بحرانی قرار دارند و نیازمند بررسی بیشتر است و از دلایل آن می‌توان کم تر توجه اداره مسکن و نوسازی شهرستان مریوان به نوسازی مسکن روستایی و نبود خطوط تاکسی ثابت در این مسیر برای عبور و مرور عنوان کرد.

د) بعد زیست محیطی:

جدول ۷- آزمون t تک نمونه‌ای بعد زیست محیطی توسعه پایدار روستایی در بخش خاومیرآباد مریوان

ابعاد	شاخص‌ها	آماره آزمون t	درجه آزادی	معناداری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵	
						حد پایین	حد بالا
زیست محیطی	افزایش سطح باغات	۳/۵۹	۲۱۹	۰/۰۰۳	۰/۶۲۵۸	۰/۲۵۹۸	۰/۴۷۷۸
	پاکیزگی محیط و بالا رفتن بهداشت محیط	۳/۶۱	۲۱۹	۰/۰۰۲	۰/۶۳۲۷	۰/۳۲۵۹	۰/۵۶۹۸
	افزایش سطح زمینهای زیر کشت	۴/۵۲	۲۱۹	۰/۰۰۱	۰/۸۶۴۹	۰/۲۱۵۴	۰/۹۱۲۶
	افزایش چشم انداز بصری و زیبای منطقه	۵/۳۸	۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۹۱۲۵	۰/۳۷۸۹	۰/۹۶۵۸

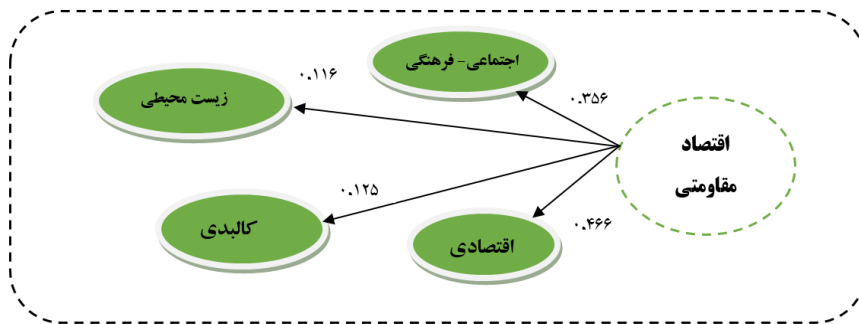
منبع: نویسندگان، ۱۳۹۸

نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد زیست محیطی توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد که به ترتیب براساس بالاترین مقادیر t شاخص‌های افزایش چشم انداز بصری و زیبای منطقه، افزایش سطح زمینهای زیر کشت، پاکیزگی محیط و بالا رفتن بهداشت محیط و افزایش سطح باغات، دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. از دلایل آن می‌توان حاصل خیز بودن زمینهای کشاورزی و توسعه باغات و کشاورزی بدلیل ایجاد اقتصاد مقاومتی در سطح شهرستان وضعیت مطلوبی را به خود اختصاص داده است. از سوی دیگر بخش

خاومیرآباد شهرستان مریوان به دلیل وجود دریاچه زریبار در نزدیکی آن چشم اندازه‌های زیبایی خلق کرده و وجود گردشگران داخلی و خارجی را مجذوب خود کرده و این نشانه‌های وجود اقتصاد مقاومتی و ایجاد منطقه بدور از آلاینده‌های زیست محیطی است.

ه) تحلیل مسیر اثرات اقتصاد مقاومتی بر مولفه‌های توسعه پایدار روستایی همانطور که در شکل ۳ و جدول شماره ۶ قابل مشاهده است ۴ مسیر در توسعه پایدار روستایی از طریق اقتصاد مقاومتی مورد آزمایش قرار گرفته است. مسیر اقتصادی نشان می‌دهد که تأثیر مستقیم آن مقدار ۰.۴۶۶ بوده و بالاترین مقدار است و بیش‌ترین اثر را از اقتصاد مقاومتی دریافت کرده است. از سوی دیگر به ترتیب مسیرهای اجتماعی - فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی در رتبه‌های بعدی تأثیر مستقیم از اقتصاد مقاومتی قرار گرفته‌اند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که اقتصاد مقاومتی از طریق کمک به بخش اقتصاد خانوار در رتبه اول موجب ایجاد اشتغال، بهبود معیشت و کاهش بیکاری شده است.

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۸

شکل ۲- نمودار تحلیل مسیر

جدول ۸- تحلیل مسیر اثرات همه جانبه اقتصاد مقاومتی بر مولفه‌های توسعه پایدار در بخش خاومیرآباد مریوان

تأثیرات	مسیرها	تأثیر مستقیم	ضرایب فزاینده مسیر	کل تأثیر	نسبت کل تأثیر هر مسیر به تأثیر کل
اقتصاد مقاومتی	اقتصادی	۰.۴۶۶	۲.۰۵۸	۰.۲۶۵	۰.۳۲۹
	اجتماعی- فرهنگی	۰.۳۵۶	۲.۰۱۵	۰.۲۴۲	۰.۳۰۰
	کالبدی	۰.۱۲۵	۱.۰۶۵	۰.۱۵۶	۰.۱۹۴
	زیست محیطی	۰.۱۱۶	۱.۰۲۴	۰.۱۴۲	۰.۱۷۶

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۸

نتیجه گیری

اقتصاد مقاومتی در شرایط عادی نیز از این پتانسیل و توانایی برخوردار است تا بتواند به دور از فشارهای بین‌المللی، با برجسته کردن مؤلفه‌های رشد و عدالت و با توجه به برقراری شرایط ثبات اقتصادی در ایجاد شکوفایی و رفاه همراه با عدالت، اهداف اساسی خود را دنبال کنند هدف این پژوهش بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در توسعه پایدار روستاهای شهرستان مورد مطالعه می‌باشد. برای تحلیل پژوهش آمار استنباطی از آزمون‌های آماری نظیر: t تک‌نمونه‌ای (معناداری تفاوت میانگین‌ها از مطلوبیت عددی مورد نظر تحقیق)، نتایج بررسی رابطه بین اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار در محدوده مورد مطالعه می‌باشد.

نتایج به دست آمده نشان داد که همه شاخص‌های اقتصادی در وضعیت مطلوبی قرار دارند، به طوریکه شاخص افزایش مشاغل غیر کشاورزی، افزایش میزان محصولات تولیدی، درآمدزایی، تنوع منابع درآمدی، رونق گردشگری داخلی، ثبات درآمدی، رونق صنایع دستی دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. همچنین حد بالا و پایین برای این شاخص‌ها مثبت بوده و حاکی از وضعیت مناسب و مطلوب دارد. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد اجتماعی - فرهنگی توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد که به ترتیب براساس بالاترین مقادیر t شاخص‌های کاهش مهاجرت، افزایش امید به زندگی، افزایش امنیت، افزایش فضاهای آموزشی و بهداشتی، افزایش بهداشت و درمان و مشارکت و همکاری بین روستاییان دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. همچنین حد بالا و پایین برای این شاخص‌ها مثبت بوده و حاکی از وضعیت مناسب و مطلوب دارد. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد کالبدی توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد که به ترتیب براساس بالاترین مقادیر t شاخص‌های افزایش امکانات، بهبود استاندارد زیر ساخت‌ها، ساماندهی و بهبود معابر، افزایش توجه مسئولین به روستاها، افزایش خدمات ارتباطی، روشنایی معابر و بهبود معابر و جاده‌ها دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای شاخص‌های بعد زیست محیطی توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد که به ترتیب براساس بالاترین مقادیر t شاخص‌های افزایش چشم‌انداز بصری و زیبایی منطقه، افزایش سطح زمینهای زیر کشت، پاکیزگی محیط و بالا رفتن بهداشت محیط و افزایش سطح باغات، دارای مقادیر t بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ قرار داشته و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. همچنین نتایج آزمون تحلیل مسیر برای بررسی تأثیر اقتصاد مقاومتی بر مولفه‌های توسعه پایدار روستایی در بخش خاومیرآباد مریوان نشان داد که مسیر اقتصادی بیش‌ترین اثر را از اقتصاد مقاومتی دریافت کرده است.

از سوی دیگر به ترتیب مسیر های اجتماعی - فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی در رتبه‌های بعدی تاثیر مستقیم از اقتصاد مقاومتی قرار گرفته‌اند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که اقتصاد مقاومتی از طریق کمک به بخش اقتصاد خانوار در رتبه اول موجب ایجاد اشتغال، بهبود معیشت و کاهش بیکاری شده است.

منابع

- آزاد، خانی و پاکزاد، شجاعی (۱۳۹۳). نقش توسعه گردشگری در توسعه اقتصادی و محرومیت‌زدایی استان ایلام، همایش بین‌المللی راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران، چالش‌ها و چشم‌اندازها، مشهد مقدس: ص ۳.
- احمدیان، محمدعلی، علیزاده، کتایون، بوکانی، رشید (۱۳۹۵). نقش گردشگری در توسعه روستایی شهرستان مریوان، فصلنامه علمی و پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران، سال چهاردهم، شماره ۵۱: ص ۳۴۸-۳۲۶.
- افتخاری، پوته، سلیمی‌فر (۱۳۹۳). بررسی وضعیت فقر در مناطق شهری استان کرمان و مقایسه آن با کل کشور، فصل‌نامه پژوهشنامه اقتصادی، سال چهاردهم، پاییز، شماره ۵۴: ص ۶.
- ازکیا، مصطفی؛ ایمانی، علی (۱۳۸۷). توسعه پایدار روستایی، چاپ اول، تهران: انتشارات اطلاعات. پاپلی یزدی، محمد حسین و محمدمیر ابراهیمی (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستایی، تهران: انتشارات سمت.
- جهانیان، منوچهر (۱۳۹۵). نقش دولت در توسعه اقتصاد گردشگری ایران با محوریت اقتصاد مقاومتی، فصلنامه علمی- پژوهشی گردشگری و توسعه، سال ۵، شماره ۹: ص ۱۷۷-۱۵۶.
- جمعه‌پور، محمود و احمدی، ش (۱۳۹۰). تاثیر گردشگری بر معیشت پایداری روستایی، مطالعه موردی، روستایی برغان سلاوجبلع، پژوهش‌های روستایی، (۲)، (۱): ص ۶۶-۳۳.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، چاپ چهارم، تهران: انتشارات قومس.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و قادری اسماعیل (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای)، فصلنامه علمی پژوهشی برنامه‌ریزی و آمایش فضا، شماره ۲، تابستان: ص ۴۱-۲۳.
- زهایی (۱۳۹۴). تحلیل پایداری بخش خارجی اقتصاد ایران در چارچوب اقتصاد مقاومتی، فصلنامه روند، سال ۲۲، شماره ۷۱: ص ۱۴۴-۱۰۷.
- سعیدی، عباس (۱۳۸۶). مبانی جغرافیای روستایی، تهران: انتشارات سمت.
- سیفلو، سجاد (۱۳۹۵). طراحی الگو بانکداری مقاومتی مطالعه موردی: بانک نیازهای اساسی، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال شانزدهم، تابستان، شماره ۶۴: ص ۸۴-۵۵.

شکوری، علی و بهرامی، شقایق (۱۳۹۳). مطالعه تأثیر گردشگری روستایی بر کاهش فقر از منظر معیشت پایدار: مورد روستاهای قلعه نو و کلین شهرستان ری، توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۶(۱): ص ۲۴-۱.

شیرودی، عبدالحسین، خداپرست، ناصر (۱۳۹۸). اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار در اسناد بین‌المللی، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۹، شماره ۱: ص ۲۷۰-۲۴۹.

عینالی، جمشید، الهی چورن، محمدعلی (۲۰۱۹). تبیین عوامل موثر بر رضایت مندی گردشگران از فضای گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستای ونوش استان مازندران)، فصلنامه فضای گردشگری، دوره ۸ شماره ۳: ص ۶۴-۴۷.

محمدی، سعدی و رستمی، خدیجه (۱۳۹۸). تدوین راهبردهای متنوع‌سازی اقتصاد روستاها مورد: بخش خاوو میرآباد در شهرستان مریوان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هشتم، شماره دوم (پیاپی ۲۸): ص ۲۲۲-۲۰۱.

مطیعی لنگرودی، سید حسین و ماهره نصرتی (۱۳۹۰). امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی اردیدگاه گردشگران.

میر معزی، سید حسین (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن، فصلنامه علمی و پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال دوازدهم، شماره ۴۷، پاییز ۱۳۹۱: ص ۷۶-۵۰.

میمنند، خالقیان، برزانی، محمد، حیدری، محمدرضا (۱۳۹۵). سیاست‌های مالی تحت رهبر اقتصاد مقاومتی، فصلنامه علمی و پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال هفدهم، شماره ۶۶، تابستان ۱۳۹۶.

نازکتبار، حسین، اسدا... دیوسالار و رضا ویسی (۱۳۸۶). آمایش سرزمین و توسعه پایدار روستایی، مجموعه مقالات اولین همایش علمی-تخصصی جغرافیا، جلد اول، انتشارات دانشگاه پیام نور، ص ۹-۱.

Byrd, E., Bosley, H. and Dronberger, M. (2009). Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina, Tourism Management, Vol. 30, No. 1, pp. 693-703.